

УДК 65.011

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-298-5(1)-4

СКОРОБОГАТА Л. В.

ОКСЕНЮК Т. М.

ORCID: 0000-0002-4736-1343

e-mail: TKMaks1@gmail.com

Хмельницький національний університет

ОБҐРУНТУВАННЯ ВЕКТОРІВ ТА ОРІЄНТИРІВ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ТА ТЕРИТОРІЙ

Обґрунтовано необхідність формування уніфікованого підходу до визначення стратегічних векторів та орієнтирів регіонального розвитку. Здійснено аналіз динаміки показника валового регіонального продукту на душу населення в Україні на основі побудови інтервальних рядів розподілу. Охарактеризовано п'ять груп регіонів за рівнем розвитку досліджуваного показника та можливі вектори й орієнтири їх стратегічних рішень.

Ключові слова: стратегічний розвиток, резерви, регіональні соціально-економічні системи, вектор розвитку.

LARYSA SKOROBOGATA,

TETIANA OKSENIUK

Khmelnitskyi National University

RATIONALE FOR THE STRATEGIC DEVELOPMENT VECTORS AND LANDMARKS OF REGIONAL SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS AND TERRITORIES

Reforming the administrative-territorial structure of Ukraine, designed to decentralize the powers and capabilities of local authorities, primarily by expanding the list of their financial capabilities, and helped increase the level of responsibility of local authorities for the level of development of their territories. In this context, the processes of strategic management and substantiation of methodological approaches to the choice of vectors of strategic development, based on specific indicators of regional development, available opportunities and resources, began to gain special importance.

The Ukraine's administrative-territorial structure reform, aimed to decentralize the powers and capabilities of local authorities, first of all, by expanding the list of their financial capabilities, contributed to increasing the level of local leadership responsibility for their subordinate territories level of development. In this context, the processes of strategic management and substantiation of methodological approaches to the strategic development vectors choice, based on specific indicators of regional development, available opportunities and resources, began to gain special importance.

The purpose of the study is to carry out a comparative analysis of the regional socio-economic systems development in Ukraine and propose an approach to the strategic development vectors choice and determination of its landmarks in each region.

In the article substantiated the necessity of forming a unified approach to identification the strategic vectors and landmarks of regional development. Carried out the analysis of the gross regional product per capita dynamics in Ukraine on the basis of the interval distribution series construction. Five groups of regions are characterized by the level of studied indicator development and substantiated possible vectors and landmarks of strategic decisions.

Keywords: strategic development, reserves, regional socio-economic systems, development vectors.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Реформування адміністративно-територіального устрою України призначене здійснити децентралізацію повноважень і можливостей місцевої влади, в першу чергу, розширивши перелік їх фінансових можливостей, сприяло й підвищенню рівня відповідальності місцевого керівництва за рівень розвитку підпорядкованих їм територій. В цьому контексті особливої ваги стали набувати процеси стратегічного управління та обґрунтування методичних підходів до вибору векторів стратегічного розвитку, виходячи з конкретних показників регіонального розвитку, наявних можливостей та ресурсів.

Формулювання цілей статті

Здійснити порівняльний аналіз розвитку регіональних соціально-економічних систем України та запропонувати підхід до вибору векторів стратегічного розвитку та визначення його орієнтирів у кожному регіоні.

Аналіз досліджень та публікацій

Питання забезпечення стратегічного розвитку регіонів постійно перебувають у полі зору вітчизняних науковців протягом останнього десятиліття. При цьому, якщо одні дослідники концентруються на розробці моделей прогнозування показників соціально-економічного розвитку регіонів [1], то інші зосереджують увагу на виявленні диспропорцій регіонального розвитку в аспекті їх стратегічного регулювання [2]. В той же час, динамічність змін внутрішнього економічного середовища країни в поєднанні зі зростанням кількості ризиків і загроз стійкому розвитку вимагає застосування підходів швидкого стратегічного аналізу на місцях, що не вимагає ані проведення громіздких досліджень, ані тривалого розрахункового процесу і, натомість, забезпечує високий рівень уніфікації отриманих результатів.

Виклад основного матеріалу

Адміністративно-територіальна реформа в Україні, створивши реальні передумови для стійкого регіонального розвитку, окреслила одночасно й цілий пласт проблем, пов'язаних з відсутністю кваліфікованих спеціалістів на місцях для ведення аналітичної роботи, особливо в частині стратегічного аналізу і прогнозування. Це вимагає пошуку таких підходів, які б дозволили використовувати їх на різних рівнях управління – державному, регіональному, територіальному, не потребуючи докладання значних зусиль і забезпечуючи можливість отримання порівнянних результатів.

З нашої точки зору, оптимальним за такої ситуації може стати застосування методу порівняльного аналізу, базованого на побудові інтервальних рядів розподілу. Для прикладу, розглянемо можливість застосування пропонованого методу для встановлення векторів та резервів стратегічного розвитку регіонів України за показником регіонального валового продукту на душу населення. Динаміку досліджуваного показника в розрізі регіонів представимо у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка валового регіонального продукту на одну особу в розрізі регіонів України у 2015–2020 рр.

Область	Рік, грн						Відхилення за період	
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	(+,-)	%
Україна	46413	55899	70233	84235	94661	90875	44462	+95,8
Вінницька	37270	46615	58384	71104	83175	77852	40582	+108,9
Волинська	30387	34310	49987	58297	73215	70945	40558	+133,5
Дніпропетровська	65897	75396	97137	114784	122379	111365	45468	+69,0
Донецька	26864	32318	39411	45959	49422	47346	20482	+76,2
Житомирська	30698	38520	49737	62911	70247	66594	35896	+116,9
Закарпатська	22989	25727	34202	41706	48861	46027	23038	+100,2
Запорізька	50609	59729	75306	85784	91498	85642	35033	+69,2
Івано-Франківська	33170	37220	46312	57033	63254	59902	26732	+80,6
Київська	60109	74216	90027	112521	123267	119199	59090	+98,3
Кіровоградська	39356	47469	55183	67763	77816	69412	30056	+76,4
Луганська	10778	14251	13883	16301	18798	19926	9148	+84,9
Львівська	37338	45319	58221	70173	85198	86732	49394	+132,3
Миколаївська	41501	50091	60549	70336	82149	75166	33665	+81,1
Одеська	41682	50159	62701	72738	82903	79421	37739	+90,5
Полтавська	66390	81145	106248	123763	134449	130953	64563	+97,2
Рівненська	30350	33958	42038	49044	58332	57690	27340	+90,1
Сумська	37170	41741	51419	62955	70576	72905	35735	+96,1
Тернопільська	24963	29247	38593	46833	54833	52695	27732	+111,1
Харківська	45816	57150	69489	86904	92864	89335	43519	+95,0
Херсонська	30246	36585	45532	52922	59987	56868	26622	+88,0
Хмельницька	31660	37881	49916	59583	65916	66048	34388	+108,6
Черкаська	40759	48025	59697	76904	86319	80277	39518	+97,0
Чернівецька	20338	23365	31509	37441	46136	42953	22615	+111,2
Чернігівська	35196	41726	55198	69725	78118	76556	41360	+117,5

*побудовано і розраховано на основі даних [3]

Наведені статистичні дані дозволяють робити висновки щодо динаміки досліджуваного показника в кожній з областей, відхилення їх від середнього значення по Україні й навіть здійснювати міжобласні порівняння, використовуючи загальновідомі методи статистичних досліджень. З огляду на це, побудуємо інтервальні ряди розподілу досліджуваного показника, використовуючи наступний перелік етапів:

1. Визначення мінімального x_{min} значення показника з вибіркової сукупності для кожного досліджуваного періоду.

2. Визначення максимального x_{max} значення показника з вибіркової сукупності для кожного досліджуваного періоду.

3. Здійснення розрахунку розмаху варіації з використанням наступної формули:

$$R = x_{max} - x_{min}, \quad (1)$$

де R – розмах варіації.

4. Визначення ширини інтервалу за допомогою формули:

$$h = \frac{R}{r} \quad (2)$$

де h – ширина інтервалу; r – необхідна кількість інтервалів.

За результатами проведених розрахунків отримуємо таблиці 2.

Таблиця 2

**Розрахунок необхідних параметрів для побудови інтервальних рядів
розподілу валового регіонального продукту на душу населення у 2015–2020 рр.**

2015 рік				2016 рік			
min	max	R	h	min	max	R	h
10778,0	66390,0	55612,0	11122,4	14251,0	81145,0	66894,0	13378,8
2017 рік				2018 рік			
13883,0	106248,0	92365,0	18473,0	16301,0	123763,0	107462,0	21492,4
2019 рік				2020 рік			
18798,0	134449,0	115651,0	23130,2	19925,9	130953,3	111027,4	22205,5

На основі використання наведених даних можемо побудувати інтервальні ряди розподілу показника валового регіонального продукту на душу населення, застосовуючи статистичну формулу частоти, тобто встановлюючи чисельність кожної групи варіаційного ряду. В нашому випадку мова йде про чисельність областей, значення досліджуваного показника в яких належить до певного інтервалу. Результати проведених розрахунків представимо у табл. 3.

Таблиця 3

**Інтервальні ряди розподілу показника валового регіонального продукту
на одну особу в Україні у 2015–2020 рр.**

Номер групи	Інтервал	Частота	Інтервал	Частота	Інтервал	Частота
	2015 рік		2016 рік		2017 рік	
1	10778 – 21900,4	2 ↓	14251 – 27629,8	3 ↓	13883,0 – 32356,0	2 ↓
2	21900,5 – 33022,8	8 ↓	27629,9 – 41008,6	8 ↓	32356,1 – 50829,0	9 ↓
3	33022,9 – 44145,2	9 ↓	41008,7 – 54387,4	8 ↓	50289,1 – 69302,0	8 ↓
4	44145,3 – 55267,6	2 ↓ (↔)	54387,5 – 67766,2	2 ↓ (↔)	69302,1 – 87775,0	2 ↓ (↔)
5	55267,7 – 66390,0	3 ↔ (↓)	67766,3 – 81145,0	3 ↔ (↓)	87775,1 – 106248,0	3 ↔ (↓)
Номер групи	2018 рік		2019 рік		2020 рік	
	1	16301 – 37793,4	2 ↓	18798 – 41928,2	1 ↓	19925,9 – 42131,4
2	37793,5 – 59285,8	7 ↓	41928,3 – 65058,4	7 ↓	42131,5 – 64336,9	7 ↓
3	59285,9 – 80778,2	10 ↓	65058,5 – 88188,6	11 ↓	64337 – 86542,3	11 ↓
4	80778,2 – 102270,6	2 ↓ (↔)	88188,7 – 111318,8	2 ↓ (↔)	86542,4 – 108747,8	2 ↓ (↔)
5	102270,7 – 123763	3 ↔ (↓)	111318,9 – 134449	3 ↔ (↓)	108747,9 – 130953,3	3 ↔ (↓)

* ↔, ↓ – вектори бажаного стратегічного спрямування значень досліджуваного показника

■ – інтервал, в межах якого перебувають середні по Україні значення досліджуваного показника

На основі проведеного дослідження можемо виокремити п'ять груп регіонів за рівнем розвитку або, в даному випадку, за рівнем валового регіонального продукту:

1. Група аутсайдерів або ж регіонів з найнижчим рівнем ВРП на душу населення. В Україні до таких у 2015–2018 рр. стабільно належали Луганська та Чернівецька області, а в 2016 р. до них приєднувалася ще й Закарпатська область. Натомість, з 2019 року єдиним аутсайдером за показником формування ВРП на душу населення залишається Луганська область, чому є об'єктивні причини.

2. Група регіонів з низьким рівнем валового регіонального продукту. Як свідчать дані проведеного аналізу, вказана група регіонів в Україні впродовж досліджуваного періоду була однією з найчисельніших, нараховуючи 8–9 областей у 2015–2017 рр. та 7 регіонів у 2018–2020 рр.

3. Група регіонів з середнім рівнем розвитку за показником формування валового регіонального продукту на душу населення. Саме ця група, як свідчать дані табл. 3, є найчисельнішою і в останні два роки до неї входили 11 регіонів України.

4. Група регіонів з достатнім рівнем розвитку, які мають високі показники ВРП на душу населення. Варто відзначити, що саме у даному інтервалі перебувають середні значення валового регіонального продукту на душу населення по Україні в цілому, хоча до цієї групи належали впродовж досліджуваного періоду всього дві області – Львівська та Харківська.

5. Група регіонів-лідерів за показником формування валового регіонального доходу. Що характерно, чисельність регіонів, що належать до вказаної групи в Україні впродовж досліджуваного періоду, залишалася стабільною, а безумовними лідерами за показником формування регіонального валового продукту є Дніпропетровська, Київська та Полтавська області.

На основі виявлених результатів щодо перебування регіону у тій чи іншій групі та динаміки даного показника можливим є здійснення вибору вектору стратегічного розвитку – спрямованого на перехід до групи вищого рангу чи, наприклад, на утримання займаної позиції, а також встановлення конкретних стратегічних орієнтирів для досліджуваного показника. Зокрема, таким орієнтиром може бути досягнення вищого порогового значення показника в групі перебування, досягнення значень нижчого порогового рівня групи вищого рангу, досягнення середнього значення показника у інтервалі значень з групи перебування тощо. Окрім того, запропонований підхід дозволить виявляти регіони, які мають найкращі значення

досліджуваного показника чи регіони зі схожими характеристиками, що перебувають у групах вищого рангу за досліджуваним показником і на основі цього встановлювати основні причини відставання від них та можливі шляхи досягнення їх рівня.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі

Застосування запропонованого нами підходу дозволяє на основі використання мінімальних затрат часу на формування масивів даних та на підготовку спеціалістів з аналітичної роботи здійснювати порівняльний аналіз рівня розвитку кожного регіону за будь-яким досліджуваним параметром (чи їх сукупністю) як на певний момент часу, так і в динаміці, визначаючи вектори стратегічного розвитку, тобто, по суті, рівень значень досліджуваних показників, необхідний для переходу до групи вищого рангу чи, наприклад, утримання займаної позиції в групі лідерів. Окрім того, даний підхід дозволяє визначати і можливі резерви росту значень того чи іншого досліджуваного показника для регіону в стратегічній перспективі.

Література

1. Сухоруков А. І. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України : монографія / А. І. Сухоруков, Ю. М. Харазішвілі. – К. : НІСД, 2012. – 368 с.
2. Шевченко О. В. Диспропорції соціально-економічного розвитку регіонів України: сутність, оцінка, стратегічне регулювання : монографія / Шевченко О. В. – Київ : НУОУ, 2020. – 300 с.
3. Державна служба статистики України : офіційний веб-ресурс [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua

References

1. Sukhorukov A. I., Kharazishvili Yu. M. (2012) Modeliuvannia ta prohnozuvannia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrainy: monohrafiia [Modeling and forecasting of socio-economic development of the regions of Ukraine]. – NISD, Kyiv.
2. Shevchenko O. V. (2020) Dysproportsii sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrainy: sutnist, otsinka, stratehichne rehulivannia : monohrafiia [Disproportions of socio-economic development of the regions of Ukraine: essence, assessment, strategic regulation]. – NUOU, Kyiv.
3. Derzhavna sluzhba statystryky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]: ofitsiinyi veb-resurs. URL: www.ukrstat.gov.ua

Надійшла / Paper received : 19.07.2021

Надрукована/Printed : 04.10.2021